

İLAHİYAT FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN DİN ANLAYIŞLARI:
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ
ÖRNEĞİ¹

*RELIGIOUS UNDERSTANDING OF THE FACULTY OF
THEOLOGY STUDENTS: THE EXAMPLE THE FACULTY OF
THEOLOGY AT TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL UNIVERSITY*

Ramazan AKKIR

Doç. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Assoc. Prof., Tekirdağ Namık Kemal University Faculty of Theology
E-posta: ramazanakkir@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-9516-7385

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi/ Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 14.11.2020

Kabul Tarihi / Date Accepted: 16.12.2020

Yayın Tarihi / Date Published: 30 Aralık 2020

Atıf / Citation: Akkır, Ramazan. İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Din Anlayışları: Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği. Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 7/2 (Aralık/2020), s. 443-472

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

web: <https://dergipark.org.tr/pub/siirtilahiyat> mail: sifdergisi@gmail.com

¹ Bu makale, 20-22 Aralık 2019 tarihleri arasında Ankara'da gerçekleştirilen Uluslararası Bilim, Teknoloji ve Sosyal Bilimlerde Güncel Gelişmeler Sempozyumu'nda sözlü olarak sunulan ve basılmayan "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Din Anlayışları: Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği" adlı tebliğin içeriği geliştirilerek ve kısmen değiştirilerek üretilmiş hâlidir.

Öz

Ülkemizde yükseköğretim düzeyinde din eğitimi veren kurumlardan birisi olan İlahiyat fakülteleri, 3 Mart 1924 tarihli ve 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun dördüncü maddesine bağlı olarak İstanbul Dârülfünûn kapsamında kurulmuştur. İlahiyat Fakülteleri, 1933-1949 dönemi hariç olmak üzere sürekli yükseköğretim sisteminin içerisinde yer almıştır. Bu çalışmada İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin dini eğilimleri tasavvufi, modernist, siyasal ve selefi din anlayışları olmak üzere dörtlü bir kategori çerçevesinde analiz edildi. Bu çalışmanın temel amacı, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin İslâm anlayışlarının tespit edilmesidir. Öğrencilerin sahip oldukları İslâm anlayışları; cinsiyet, yaş, mezun olunan lise türü, aile ekonomik durumu ve sınıfı gibi farklı değişkenler bağlamında incelendi. Bu araştırmanın ulaşılabilir evreni, 2019-2020 öğretim yılında Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde okuyan 922 öğrencidir. Örneklem grubunu ise farklı sınıflardan tesadüfi küme örnekleme ile seçilen 290 öğrenci oluşturdu. Araştırmada bilgi toplama kaynağı olarak, kişisel bilgi formu ve 16 maddelik "İslâm Anlayışı Ölçeği" kullanıldı. Bu ölçek doğrultusunda Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin İslâm anlayışlarında siyasal İslam eğiliminin öne çıktığı görüldü.

Anahtar Kelimeler:

Din Sosyolojisi, Tasavvufî İslâm, Modernist İslam, Siyasal İslâm, Selefilik.

Abstract

In this study, the religious tendencies of the students of the Faculty of Theology were analyzed in four categories: modernist, traditional, political and Salafist understanding of religion. The main purpose of this study is to determine the Islamic understanding of Tekirdağ Namık Kemal University Faculty of Theology students. Students' understanding of Islam; It was examined in terms of different variables such as gender, age, type of high school graduated from, family income and class. The accessible universe of this research is 922 students studying at Tekirdağ Namık Kemal University Faculty of Theology in the 2019-2020 academic year. The sample group consisted of 290 students selected by random cluster sampling from different classes. Personal information form and the 16-item "Islamic Understanding Scale" were used as data collection tools in the study. According to this scale, it was observed that the political Islam tendency was prominent in the Islamic understanding of Tekirdağ Namık Kemal University Faculty of Theology's students.

Keywords:

Sociology of Religion, Sufistic Islam, Modernist Islam, Political Islam, Salafism.

Giriş

Ülkemizde yükseköğretim düzeyinde din eğitimi veren kurumların başında İlahiyat Fakülteleri bulunmaktadır. Cumhuriyet döneminde ilk olarak 3 Mart 1924 tarihinde ve 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun dördüncü maddesince İstanbul Dârülfünûn'a bağlı olarak kurulan bu fakülteler, yüksek öğretim sistemi içerisinde varlığını korumuştur. Maddeye göre, "*Maarif Vekâleti, yüksek diniyyat mütehasısları yetiştirmek üzere Dârülfünunda bir İlahiyat Fakültesi tesis ve imamet ve hitabet gibi dini hizmetlerin ifası vazifesiyle mükellef memurların yetişmesi için de ayrı mektepler küşad edecektir.*"² Kanun metninde de belirtildiği üzere bu okulların gayesi, "*yüksek diniyat mütehasısları yetiştirmek*"tir. 493 numaralı kanun kapsamında 1 Nisan 1924 tarihinde açılan İstanbul Üniversitesi'nin bünyesinde bulunan İlahiyat Fakültesi, ilk beş fakülteden biri olma özelliği taşır. Fakülte aynı yılın mayıs ayında fiili olarak da faaliyetine başlamıştır.³ Ancak 31 Mayıs 1933 tarihinde çıkarılan bir kanun ile ortaöğretim kurumlarından din derslerinin kaldırılması, okuldan mezun olanların herhangi bir kuruma yerleştirilememesi ve Diyanet teşkilâtında yeterli kadronun olmaması gibi sebepler dolayısıyla kapatılmıştır.⁴ Yerine Edebiyat Fakültesine bağlı olan fakat hiçbir öğrencisi bulunmayan İslâmî İlimler Enstitüsü kurulmuş; ancak bu kurum da 1936 yılında kapatılmıştır.⁵

Aslında CHP'nin Kırşehir Milletvekili İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun 1948 yılında Meclis'te yapmış olduğu açıklama, İlahiyat Fakültelerinin kurulmasının arkasındaki mantığı ortaya koymaktadır. Baltacıoğlu'nun ifadesiyle, "*İlahiyat Fakültesi kurulmasından maksat, ... bütün manasıyla ilim haysiyeti ve ilim karakteri taşıyan bir fakülte meydana getirmek, öylesine bir fakülte ki, diğer fakültelerden hiçbir surette ayrılığı olmayacaktır... İlahiyat Fakültesi, İslamiyet'i bütün olarak tetkik etmekle beraber metotlarında, mese-*

² TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 2, Cild 7, İçtima Senesi 1 (3 Mart 1340), 26. <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d02/c007/tbmm02007002.pdf>

³ Hidayet Aydar, "Darülfünun İlahiyat Fakültesinden İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesine", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (1999), 305.

⁴ Halis Ayhan, "İlahiyat Fakültesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* 22 (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 70.

⁵ Münir Koştaş, "Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* XXXI (1989), 5.

lelerinde müspet ilimlere dayanmalıdır; bu budur. Efkan umumiyeye bu vuzuh faydalıdır. Bu ilahiyat Fakültesi ikinci defa Türkiye’de açılıyor. İlk defa İstanbul Üniversitesi’nde kurulmuştu. O ilahiyat Fakültesi’nde benim de mesuliyetim vardı. Bir nevi sosyoloji fakültesi yaptık. Fakat burada, yeni fakültede İslami bilgiler esas, sosyolojik bilgiler yardımcı olacaktır.”⁶ Modern din bilimleri yoğunluklu müfredata sahip olan bu okul, Avrupa’daki teoloji kürsülerini anımsatacak biçimde seküler kurumlar olarak dizayn edilmiştir. Baltacıoğlu’nun İlahiyat Fakültesi için “Sosyoloji Fakültesi” tanımlamasını yapması, Türkiye’deki İlahiyat Fakültelerine biçilen modern ve seküler rolün göstergesidir. Siyasetin ve siyasi erklerin de İlahiyat Fakültelerinden beklentisi bu yönde olmuştur.⁷

Türkiye’nin çok partili siyasî hayata geçmesi ile beraber, din öğretimi konusu gündemdeki yerini yeniden almıştır. Hamdullah Suphi Tanrıöver gibi bazı vekilleri, 14 Ocak 1948 tarihinde TBMM’ye İlahiyat Fakültesi’nin yeniden açılması için kanun teklifi sunmuş; bunun sonucunda 4 Haziran 1949 tarihli ve 5424 sayılı kanunla Ankara Üniversitesi’ne bağlı olarak bir İlahiyat Fakültesi kurulmuş ve ivedi bir biçimde 21 Kasım 1949 tarihinde faaliyete başlamıştır.⁸ İlahiyat Fakülteleri, 1949 yılından günümüze kadar birçok değişikliğe maruz kalmıştır. Ancak yaşanan onca değişime rağmen bu fakülteler, eğitim ve öğretim alanında nitelikli insan yetiştirmeye⁹, yüksek seviyeli din eğitimi ve öğretimi görevini yürütmeye, halkın dinî ihtiyaçlarına yanıt vermeye, akademik araştırmalar yapmaya, yayın dünyasına nitelikli eserler kazandırmaya, yurt içinde ve dışında yaşayan insanlara karşı dinî vazifeler icra etmeye devam etmektedir.¹⁰ İçinde yaşadığımız dünyada İlahiyat Fakülteleri, din ve modernite bağlamında yaşanan tansiyonun çözümünde stratejik bir mekanizma rolüyle özel bir misyona sahip durumdadır.

⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VIII, 3. Oturum, XX, 279.

⁷ Mustafa Öztürk, “İlahiyatın Adı ve Amaçları”, *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalı? Sorunlar ve Çözümleri*, haz. Süleyman Akyürek (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015), 32.

⁸ Ayhan, “İlahiyat Fakültesi”, 70.

⁹ İbrahim Aşlamacı, İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İslâm Anlayışları Üzerine Bir İnceleme (İnönü Üniversitesi Örneği), *İslam ve Yorum II: Temel Tartışmalar, İmkânlar ve Sorunlar 3*, haz. Fikret Karaman (Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınları, 2018), 457.

¹⁰ Ayhan, “İlahiyat Fakültesi”, 72.

Bu stratejik durum, İlahiyat Fakültelerini sürekli gündeme taşımıştır.¹¹ Bu okullar bağlamında gündemin maddelerini; İlahiyat fakültelerinin amaçları, müfredatları, yetiştirdiği insanların nitelikleri, yeterlikleri ve toplumsal kabulleri gibi başlıklar oluşturmuştur.¹²

Günümüz İlahiyat Fakülteleri; “*genelde din bilimleri ve kültürü, özelde İslâm bilimleri ve kültürü alanında ilmi esaslar, kültürel ihtiyaçlar ve uluslararası standartlar çerçevesinde araştırmalar yapmak ve yayınlamak; bu doğrultuda üstün nitelikli din bilimleri uzman ve araştırmacıları, din bilgisi öğretmenleri ve din görevlileri yetiştirmek; İlahiyat alanında bilgi donanımını geliştirmek isteyenlere lisans seviyesinde öğrenim görme imkânı sağlamak; sosyal ve kültürel gelişmeleri göz önünde bulundurarak millî, dinî ve ahlâkî değerlerimizi koruyup geliştirmek suretiyle toplumun maddî-manevî kalkınmasına katkıda bulunmak*” gibi müşahhas hedeflerin yanı sıra, “*Kültürel mirası değerlendirebilen, yaşanan hayatı yorumlayabilen ve bilimsel verilerden yararlanarak problemlere çözüm üretebilen, yapıcı eleştirilere ve farklı görüşlere saygı duyan, bilgiyi içselleştirerek kendini geliştirmeye ve erdemli olmaya çaba gösteren, dini mirası özümseyen ve insanlığa yararlı olacak her türlü yeniliğe ve sürekli gelişmeye açık olmanın gerekliliğine inanan bireyler yetiştirme*” vb. daha mücerret gayelere yönelmiş durumdadır.¹³

İlahiyatların vizyon veya misyonu bağlamında dinin toplumsal bütünleştirici ya da dayanışma fonksiyonuna hizmet ettiği bilinen bir gerçektir. Bu çerçevede din ve din eğitimin en önemli işlevi, muhtevasının dini yorumun oluşturduğu şiddet ve çatışmalar karşısında toplumsal huzur, barış ve istikrarı koruyup geliştirmesidir. Toplumsal bütünlük ve dayanışma bağlamında ilahiyatlarda ön plana çıkan din anlayışı önem arz etmektedir.¹⁴

Sonuç olarak, tarih boyunca insanın anlam dünyasını şekillendiren din,

¹¹ Celalettin Çelik, “‘Bugünün İlahiyatı’ Üzerine, Eleştirel Bir Değerlendirme”, *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalı? Sorunlar ve Çözümleri*, haz. Süleyman Akyürek (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015), 80-81.

¹² Aşlamacı, İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İslâm Anlayışları Üzerine Bir İnceleme (İnönü Üniversitesi Örneği), 458.

¹³ Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Vizyon ve Misyonumuz, erişim: 10.12. 2019, http://www.divinity.ankara.edu.tr/?page_id=104

¹⁴ M. Ali Kirman-Halil Apaydın, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Beklenti ve Sorunları”, *Kabramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* IV/ 7 (2006), 95.

toplumların gelişimine olumlu katkılarda bulunmuş; toplumsal dayanışma ve bütünleşmenin ana motoru olagelmıştır. Bergson'un da ifadesiyle tarih, bizlere sanatsız, felsefesiz toplumların var olabileceğini; ancak dinsiz olmayacağını göstermektedir.¹⁵ Dünya tarihi, toplumların bireye hakimiyetini sürdürmede, düzenlerini pekiştirmede ve önemli toplumsal değişimleri gerçekleştirmede dinle yaptıkları sayısız işbirliğine sahne olmuştur. Çünkü din bireyin hayatını anlamlandırma, sıkıntılarında sınırlama, sığınma vb. gibi, başka hiçbir kimsenin, kurumun ve ideolojinin kendisine sunamadığı hizmetleri görmektedir. Din, özellikle modern toplumsal hayat içinde bireyin ruhunun en derin tabakalarına kadar nüfuz edebilmektedir. Her ne kadar modern hayat içinde etki alanı azalmışsa da din, bireyin şahsiyetinin parçalanması tehlikesine karşı bireyi koruyan en büyük kalkan olma misyonunu yerine getirmeye devam etmektedir.¹⁶

Son dönemde din anlayışları çerçevesinde yapılan çalışmalarda artış olmakla beraber yeterli seviyeye ulaştığını söylemek oldukça zordur. Bu konudaki çalışmalardan birisi "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Din Anlayışı" başlığını taşıyan Akyüz tarafından 2000 yılında Ankara, Marmara ve Atatürk Üniversitesi İlahiyat fakülteleri örneğinde yapılan çalışmadır. Araştırmada İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin dini yönelimlerinin, modernist, geleneksel-ilmihalci ve siyasal-İslâmcı din anlayışları olmak üzere üçlü bir sınıflama çerçevesinde incelenmiştir.¹⁷ Toplumunu dini konularda aydınlatması beklenen İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin nasıl bir İslâm anlayışına sahip olduğunun bilimsel olarak tespit edilmesi, bu ülke ve insanının selameti için araştırılmalı ve analiz edilmelidir. Bu ve benzeri çalışmaların çoğalmasına ihtiyaç vardır.

1. Farklı İslam Anlayışları

Sosyal bir gerçeklik olan dinin en temel özelliklerinden birisi, kendini

¹⁵ Mehmet Bayyığıt, "Din Sosyolojisinin Doğuşu ve Gelişimi", *Din Sosyolojisi*, haz. Mehmet Bayyığıt, (Konya: Palet Yayınları, 2013), 17.

¹⁶ Niyazi Akyüz, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Din Anlayışı Ölçeği Üzerine Bir Pilot Araştırma", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* XLIII/1 (2002), 127.

¹⁷ Akyüz, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Din Anlayışı Ölçeği Üzerine Bir Pilot Araştırma", 123-134.

çeşitli yorumlarla ifade edebilme kapasitesine sahip olmasıdır. Farklaşmaya, ayrışmaya veya çatışmaya izin verebilen din, aynı zamanda bireyin gelişmesinde, hayatının anlam kazanmasında, toplumsal birlik ve düzenin konsolide olmasında önemli bir rol oynar. Bunun yanı sıra insanların içinde buldukları tarihî, kültürel, sosyal, siyasî, ekonomik veya coğrafi şartlar dinlerin anlaşılmasında ve yorumlanmasında etkili olmuştur.¹⁸ Bu bağlamda İslâm Dini de tarih boyunca tarihsel, siyasal ve sosyolojik kaynaklı olarak farklı bir biçimlerde yorumlanmıştır. Dinin ortaya çıkmış ve yaşanmış olduğu coğrafya, toplumsal durum, politik kültür veya toplumların gelişmişlik durumları dinin farklı anlaşılmasına zemin hazırlamıştır. Bununla beraber insanlar arasındaki görüş farklılıklarının ve ayrılıklarının, oldukça normal ve sosyolojik bir gerçek olduğu da unutulmamalıdır.¹⁹

Bu çerçevede farklı araştırmacılar tarafından geleneksel İslâm, modernist İslâm, halk İslâm'ı, elitist İslâm, siyasal İslâm, kitabî İslâm, popülist İslâm, radikal İslâm, kültürel İslâm, ılımlı İslâm, selefi İslâm, Sünni İslâm veya Şii İslâm gibi tarih, sosyoloji veya teoloji kaynaklı tasnifler yapılmıştır. Ancak belirtilmelidir ki tarihsel, sosyolojik veya siyasal tasavvurun farklılığından kaynaklanan ve oldukça normal olan bu yorum çeşitleri, İslâm'ın özünü oluşturmaz. Kültürel bir varlık insanın var olduğu her yerde yorum ve tavır farklılıklarının olması oldukça olağandır. Önemli olan dışlayıcı veya çatışmacı olmadan farklılıklarla beraber yaşayabilmektir.

Sosyolojik olarak birçok İslâm anlayışı bulunmaktadır. Ancak bu çalışmada, Doç. Dr. İbrahim Aşlamacı tarafından geliştirilen "İslam Anlayışı Ölçeği" tercih edilmiş ve Aşlamacı'nın ölçeğinden hareketle tasavvufi İslâm, modernist İslâm, siyasal İslâm ve selefi İslâm olarak kategorize edilen dört anlayış kullanılmıştır. Bundan dolayı çalışma boyunca dört eğilim ekseninde yorum ve analiz yapılacaktır.

¹⁸ Adnan Bülent Baloğlu, "İslâm Mesajının Farklı Anlaşılması ve Yorumlanması", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17 (2003), 30.

¹⁹ Sönmez Kutlu, "Müslümanlar Arasında Barışı Tehdit Eden Mezhep Çatışmasının Temel Dinamikleri ve Çözüm Yolları", *Uluslararası Dini Araştırmalar ve Küresel Barış Sempozyumu*, haz. Muhiddin Okumuşlar-Necmeddin Güney-Aytekin Şenzybek (Konya: Türkiye İmam Hatipliler Vakfı Yayınları, 2016), 170

1.1. Tasavvufî İslam Anlayışı

İslâm Dini'nin zâhirî ve batını hükümleri çerçevesinde yaşanan manevi ve deruni yaşam tarzı olarak yorumlanan tasavvuf, insanı nefsinin arzularına köle olmaktan kurtarıp, manevi derinliğe ulaştırmak suretiyle Allah'ı görüyormuş gibi ibadet etme şeklinde tanımlanan ve insanı ihsan mertebesine yükseltmeyi amaçlayan bir anlayıştır. Kavramın ortaya çıkışı tartışmalı olmakla birlikte tasavvufî hayat; dünyevi şeylerden mümkün olduğunca uzak durma, kalbiyle Allah'a dayanma, ibadete odaklanma, dünyevî istek ve arzulardan kaçınma, mâsivâdan uzaklaşıp Allah'a yönelme, diliyle ve kalbiyle Allah'ı anma, ihlâsı tercih etme, şüpheye karşı yakîn elde etme, Allah ile huzur bulma gibi maneviyatı ön plana çıkaran ve farklı özellikleri içinde barındıran bir yaşam tarzının adıdır.²⁰ Umran ilminin kurucusu İbn Haldûn da bu içeriği doğrular mahiyette bir tasavvuf tanımı yapar. İbadete önem vermek ve mâsivâdan alâkayı kesip tamamıyla Allah'a yönelmek olan tasavvuf; dünyadan yüz çevirmek, maddî zevk, mal, mevki hususunda zahit olmak, halktan ayrılarak ibadet için halvete çekilmek²¹ gibi maddi ve manevi boyutu içinde barındırır.

Tasavvuf, insanın daha çok iman ve amel bakımından hakikate ve kemâl mertebesine ulaşmasına yardımcı olur. Mutasavvıflar, Cibrîl hadisininden hareketle kişinin önce iman ederek din sınırları içine girmesi, daha sonra ibadetlerini yerine getirerek İslâm'ı yaşamaya başlaması ve ileri mertebe olarak da Allah'ı görüyormuş gibi bir hâlet-i ruhiyyeye sahip olması gerektiğini savunur. Yine onlar, Allah'ı görüyormuş gibi ibadet etmenin ancak tasavvuf yoluyla sağlanabileceğini ifade etmiştir.²² Allah'ı görüyormuş gibi ibadet etmek veya bu mânevî his ile yaşamak tasavvufun özünü oluşturur.

Tasavvufî İslam anlayışına göre, insanın öncelikli olarak yapması gereken şey, beşerî zaaflarından, dünyanın, nefsin ve şeytanın ayartmalarından kurtulması ve aslı tabiatı ile uyumlu bir varlık ve düşünme tarzına geçmesidir.

²⁰ Reşat Öngören, "Tasavvuf", *Türkiye Diynet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 40, (Ankara: TDV Yayınları, 2011), 119.

²¹ İbn Haldun, *Mukaddime* 2, çev. Süleyman Uludağ (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2009), 849.

²² Reşat Öngören, "Ehli Sünnette Tasavvufun Yeri", *Tarihte ve Günümüzde Ehli Sünnet*, Heyet (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2006), 159.

Bunun yolu ise ciddi bir riyazet ve seyr-u süluk ile beşerî zaafardan kurtularak Allah ile insan arasındaki ilişkinin anlaşılmasından geçmektedir.²³

Tasavvufî anlayışa göre, İslâm'ı daha iyi yaşayabilmek için bir şeyhe bağlanmak gerekmektedir. Bir tarikata intisap ederek seyr-u sülukunu tamamlayan Şeyh; şeriat, tarikat, hakikat disiplinlerinde yüksek mevkiye ulaşan kimsedir. Bu manevî yükselişin araçlarından birisi de zikirdir. Mürşidin gözetiminde yapılan zikir veya şeyh ile yapılan rabita insanın maneviyat dünyasını genişletir. Rabita yapmak da insanı şirke değil Allah'a yaklaştırır.²⁴ Genel olarak sufiler, şeyh ve mürşidlerin vesile edinilmesini ve onlara rabita yapılmasını Allah Teala'ya kurbiyet sağlayan bir eylem olarak görür. Maksat da Allah'a yakın olmaktır.²⁵

Kültürel hayatımızın neredeyse bütün unsurlarında etkili olmuş olan tasavvuf; anlamlı bütünlükler oluşturmuş dilden sanata ahlaki değerlerden devlet görüşüne kadar geniş bir perspektifte birleştirici ve dengeleyici prensipler ortaya koymuştur.²⁶ İslam düşünce tarihinde oldukça etkin olan tasavvufî kültürün ortaya çıkmasında, İslâm'ın ilk yüzyılında hızla gelişen fetihlerle beraber elde edilen zenginliğin yol açtığı dünyaya tamah etme süreci oldukça etkili olmuştur. Hazret-i Peygamber zamanındaki zühdü ve takvayı amaç edinen zâhidlerin bireysel çabalarıyla başlayan bu süreç, daha sonrasında tarikat biçiminde kurumsallaşarak varlığını günümüze kadar devam ettirmiştir ve ettirmeye de devam etmektedir.²⁷

1.2. Modernist İslam Anlayışı

İnsan aklını merkeze alan Aydınlanma düşüncesi ile beraber Batı dün-

²³ Abdullah Kartal, "Tasavvufun İslam Düşüncesindeki Yeri ve Önemi", *Bursa'da Düünden Bugüne Tasavvuf Kültürü II*, haz. Nihat Kayabaşı (Bursa: Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları, 2003), 59.

²⁴ Reşat Öngören, "Şeyh", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* 39, (Ankara TDV Yayınları, 2010), 50.

²⁵ Mehmet Necmeddin Bardakçı, "Tasavvufî Bir Terim Olarak Tevessül ve Vesile", *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* 1/2 (1999), 40.

²⁶ Kenan Gürsoy, "Tasavvuf Kültürü ve Felsefe Geleneğimiz", *Bursa'da Düünden Bugüne Tasavvuf Kültürü*, haz. Ramis Dara (Bursa: Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları, 2002), 11.

²⁷ Mehmet Tayfun Amman, "Anlamak ve Arınmak: Sosyoloji ile Tasavvuf Arasında Köprülerin Kurulması, Anlamak ve Arınmak: Sosyoloji ile Tasavvuf Arasında Köprülerin Kurulması", *AP-JIR: Akademik Platform İslami Araştırmalar Dergisi* (01. 01.2017), 21.

yasında ortaya çıkmış olan modernite, 18. yüzyıldan itibaren hâkim düşünce sistemi haline gelmiştir. Neredeyse tüm insanlığın kaderine hükmeden modernitenin temel referansı; geleneksel kurum, düşünce, sanat, edebiyat veya değerlerin miadını doldurduğu için terk edilerek onların yerine akli ve bilimi esas alan ve çağdaş dünya ile uyumlu yeni bir kültür ve anlayışın inşa edilmesi gerektiği çerçevesindedir.²⁸ Böylesi bir tasavvur taşıyan modernite, sadece Batıyı değil İslâm dünyasını da etkisi altına almış; insanımızın anlam dünyasını şekillendirmiştir.

Bu çerçevede İslâm'ın modernist yorumu, İslâm dünyasının Batı medeniyeti karşısında başta askeri olmak üzere siyasî, ekonomik ve entelektüel alanda geri kalmış olduğu gerçeğinin ortaya çıkmaya başladığı bir zaman dilimi olan 19. yüzyıl içerisinde ortaya çıkmaya başlamıştır. Geri kalmanın öncelikle askeri alanda kendini hissettirmesi ile beraber askerî yenilikleri önelemekle beraber İslâm dünyasının eski ihtişamlı günlerine nasıl döneceğine dair olan entelektüel tartışmalar da peşi sıra gündeme gelmeye başlamıştır. Aslında çağdaş İslâm düşüncesinin veya İslâm modernizminin fitili ateşleyen 1883 yılında Ernest Renan'ın Fransa'da Sorbonne Üniversitesi'ndeki konferansında sarf etmiş olduğu sözler olmuştur." L'Islamisme et la Science" başlığı adı altında vermiş olduğu konferansta, İslâm'ın bilime ve bilimsel faaliyetlere bakışını eleştiren Renan, İslâm'ın terakkiye mâni bir din olduğunu ve bilimsel gelişmelerin önünü kestiğini iddia etmiştir.²⁹ Renan'a göre, Müslümanların geçmişleriyle de övünmesi anlamsızdır; çünkü ortada övülecek bir geçmiş yoktur.³⁰ Renan'ın tezi, Cemalettin Afgani'nin reddiyesi ile başlayan tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Renan'a ilk cevap verenlerden birisi olan Afgani'ye göre; "İslamiyet terakkiye mâni imiş. İyi ama, bu konuda İslamiyet'in başka dinlerden ne gibi bir farkı vardır? Dinlerin hepsi müsamahasız değil mi? Neden İslam cemiyeti de günün birinde zincirlerini kırıp Hıristiyan cemiyetleri gibi terakki yolunda şablanmasın? Dinler, isimleri ne olursa olsun birbirlerine benzerler.

²⁸ Mehmet Ali Büyükkara, *Çağdaş İslami Akımlar*, (İstanbul: Küre Yayınları, 2017), 207.

²⁹ Ernest Renan, *Nutuklar ve Konferanslar*, çev. Ziya Işhan (Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı, 1946), 184.

³⁰ Düccane Cündioğlu, "Ernest Renan ve "Reddiyeler" Bağlamında İslâm-Bilim Tartışmalarına Bibliyografik Bir Katkı", *Divan İlmî Araştırmalar* 2 (1996), 7.

*Din galip gelince felsefeyi yok edecektir. Felsefe hükümran olunca din ortadan kalkacak. İnsanlık yaşadıkça nass ile serbest tenkit, din ile felsefe arasındaki kavga sona ermeyecektir*³¹ Renan'a cevap vermekten öte felsefe ile diğer tüm dinler arasındaki çatışmaya değinen Afgani'nin cevabı oldukça sıradan kalmış; bundan dolayı Arapçaya dahî tercüme edilme gereği hissedilmemiştir. Dahası, Renan'ın kendisi bile Afgani'yi övmüş, 'benim konferansımın yararlandı' demiştir.³² Renan'ın kışkırtıcı söyleminde de görüleceği üzere, imparatorluğun veya İslam devletlerinin gerilemesi, İslam'ın çöküşü ile aynı paralelde değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu çıkarsamanın sonucu olarak da devleti çöküşten kurtaracağı ve kurtuluşu sağlayacağına inanılan ıslahat hareketlerinin dini de ayağa kaldıracağı; dini alanı ihya, ıslah ve tecdit edeceği varsayılmıştır.

Batının entelektüel meydan okumasına bir cevap niteliği taşıyan İslam modernizmi, "*Müslümanların modern duruma uygun eğitim, hukuk ve siyaset kurumları geliştirebilmelerine imkân sağlamak için Müslüman modernistlerin İslam'ı ılımlı bir şekilde yeniden yorumlama ve bunu devam ettirme*" çabasıdır.³³ Bu çaba, İslam'ın sağlamış olduğu kimliği ve kişiliği yeniden inşa ederek var olmayı hedefler.³⁴ Batı'nın etkisiyle ortaya çıkan İslam'ı yeniden anlama ve yorumlama metodunun amacı;³⁵ İslami mirası yeniden anlama ve canlandırma niyetini taşımaktadır. Esposito'nun ifadesiyle modernistler; "*Müslüman toplumu yeniden canlandırma ihtiyacını ortaya koymuştur. Bu, Batı'nın ve modern hayatın siyasal, kültürel ve bilimsel meydan okumasına bir cevaptır. Modernist, İslam'ın akıl, bilim, teknoloji, demokrasi, meşrutiyet ve temsili hükümet biçimi gibi modern kurum ve fikirlerle uyumluluğunu veya uygunluğunu göstermeye çalışmıştır.*"³⁶

Modernist İslam yorumunun temel tezi; Kur'an ve Sünnet'ten doğan

³¹ Osman Cilacı, "Ernest Renan'a Karşı Türk-İslâm Dünyasında Reaksiyonlar," *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2, (1995), 183-184.

³² Cilacı, "Ernest Renan'a Karşı Türk-İslâm Dünyasında Reaksiyonlar", 185.

³³ A. N. Amir, A. O. Shuriye, A. F. İsmail, Muhammed Abduh'un Moderniteye Katkısı, çev. Osman Şahin, *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi* III/6, (2013), 226.

³⁴ Joseph Burlot, "Çağdaş İslam Dünyasının Önemli Sorunları", çev. Mehmet Çakır, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7, (1992): 338.

³⁵ Abdulkadir I. Tayob, "Çağdaş İslâmî Uyanışın Bilgi Modeli," çev. Ümit Dericioğlu, *İslâmî Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt: III, sayı: 2, (1995), 9.

³⁶ John L. Esposito, *Islam and Politics*, (New York State: Syracuse University Press, 1998), 48.

tarihî mirasın, aklın ve rasyonalitenin süzgecin geçirilmesi ve aklın ilkelere ile vahyin ruhunun uzlaştırılmasıdır.³⁷ Bu sayede İslam tarihe yeniden yön verebilir ve tarihin itici gücü haline gelebilir. İslam'ın evrensel unsur ve temel ilkelerinin Kur'an'da ve ilk dönemde bulunduğunu savunan modernist İslâm düşünürlerine göre yapılması gereken, geleneğin yavaşlatıcı etkisini aşarak Kur'an'a dönmek ve çağın ilkeleriyle Kuran'ın ruhunu bütünleştirmektir.³⁸

Son olarak modernistler İslâm yorumunun gündemini; kadın haklarından eşcinsellerin durumuna, İslâm'ın güncellenmesinden sosyalizme, içtihat kurumunun canlandırılmasından mezheplerin durumuna kadar birçok konu belirlemiştir. Ancak modernist İslâm yorumunun monolitik olmadığı belirtilmelidir. Yedinci yüzyıldaki modele geri dönmeyi savunanlardan Batı'nın ekonomik ve siyasal değerleriyle uyumlu olmayı isteyenlere kadar oldukça geniş bir yelpazeyi kapsar.³⁹

1. 3. Siyasal İslam Anlayışı

Son dönemin en çok tartışılan konularından birisi, Siyasal İslam veya İslamcılık düşüncesidir. Siyasal İslam, devlet yönetiminde veya politik alanda İslami unsurların mevcudiyetini savunan bir fikir hareketidir. Bu düşünce, ilk olarak Osmanlı Devleti'nin çeperinde ve özellikle Hindistan bölgesinde ortaya çıkmıştır. Bu düşüncenin Osmanlı Devleti'nde etkisini göstermesi ise 1870'lerden sonra olmuştur.⁴⁰

Siyasal İslam hareketi İslâm dünyasının pek çok yerinde kendine mensup insanlar bulmuş; İslâm dünyasının karizmatik birçok insanı bu hareketin öncüsü ve lideri olmuştur. Bu öncü kadro arasında Hasan el-Benna, Seyyid Kutup veya Ebü'l-Alâ el-Mevdûdî ağır bir yere sahiptir. Bununla beraber Mısır'da Hasan el-Bennâ ve Seyyid Kutup'un görüşleriyle şekillenen İhvan-ı Müslimin ve Hint alt kıtasında Mevdûdî'nin kurduğu Cemâat-i

³⁷ Mehmet Aydın, "Fazlurrahman ve İslam Modernizmi", *İslami Araştırmalar Dergisi (Fazlur Rahman Özel Sayısı)*, 4/4, (1990), 274.

³⁸ Mehmet Paçacı, "Oryantalizm ve Çağdaş İslamcı Söylem", *İslâmiyât* IV/4 [Türkiye'de Din Söylemleri özel sayısı] (2001), 107-109.

³⁹ Subaşı, Necdet, "İhya, Tecdit ve İslahın Modern kullanımları", *Tezkire* 33, (2003), 135-140.

⁴⁰ Şerif Mardin, *Türkiye'de Din ve Siyaset*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2011), 23.

İslâmî gibi oluşumlar, daha sonraki pek çok siyasal İslâmcı hareketin ilham kaynağı olmuştur.⁴¹

Seküler toplumu dini yönden değiştirme veya dönüştürme projesi olan siyasal İslâm'ın temel özelliği, siyasi alan başta olmak üzere ekonomik, hukukî, eğitim ve benzeri diğer bütün toplumsal alanlarda dinin ilkelerinin hâkim olması gerektiği düşüncesidir. Hayatın her alanını kuşatma iddiası taşıyan bu anlayışa göre, İslâm sadece bireyin hayatını kuşatan akidevî bir inanç değildir; din siyasî, hukukî ve ekonomik bir sistem olup insanlara kurumsal ve bütüncül bir siyaset sistemi sunmaktadır.⁴² Kısacası bu anlayışa göre din; siyasal, toplumsal ve ekonomik modeli olan, belirgin bir devlet yapısı öngören ve belirli hukuk anlayışına sahip bir siyasal sistemdir. Bu sistem, insan hayatının tüm alanlarını kuşatmaktadır. Bu bağlamda İslâm toplumu, Allah'ın şeriatının hâkim olduğu toplumdur ve öyle de olmalıdır. Toplum ve bireyler, Allah'ın şer'i kanunları üzere hareket etmelidir.⁴³ Kısacası, siyasal İslâm anlayışında siyasallık hayatın her alanını kuşatmaktadır.

1.4. Selefî İslâm Anlayışı

Küreselleşen dünyada ve ülkemizde tartışmalara sebep olan kavram ve ekollerden birisi de “Selef” ve “Selefilik”tir. “Önce gelmek”, “geçmek” veya “geçmişte kalmak” gibi farklı anlamlara gelen Selef, daha çok “Hz. Peygamber'in (s.a.v.) arkadaşları olan sahabe nesli ve onlardan sonra gelen nesil (tabiün)” anlamına gelir. Buna göre selefi, İslâm düşüncesinde sahabe ve tabiünün görüşlerine bağlı olan kişiyi; selefilik ise sahabe ve tabiünün görüşlerine bağlı kalınmasını savunan zihniyeti ifade eder.⁴⁴ Hz. Peygamber tarafından “En hayırlı nesiller” olarak ifade edilen sahabe, tabiün ve tebe-i tâbiün gibi dini yaşamak amacı, Selefî akıma ismini veren başlıca motif olmuştur.⁴⁵ Selefî anlayışta ‘selef’, inananlar topluluğunun ruhunu

⁴¹ Olivier Roy, *Siyasal İslâm'ın İflası*, çev. Cüneyt Akalın (İstanbul: Metis Yayınları, 2005), 11.

⁴² Sönmez Kutlu, *Çağdaş İslami Akımlar ve Sorunları*, (Ankara: Fecr Yayınları, 2008), 40-41.

⁴³ Mehmet Zeki İçsan, “Siyasal İslâm'ın Tarihçesi Üzerine”, *Orta Asya'da İslâm -Temsilden Fobiye-* 1, haz. Muhammed Savaş Kafkasyalı (Ankara; Türkistan: Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, 2012), 335.

⁴⁴ Ferhat Koca, “İslâm Düşünce Tarihinde Selefilik: Tarihsel Serüveni ve Genel Karakteristiği”, *İlahiyat Akademi: Altı Aylık Uluslararası Akademik Araştırma Dergisi* I/1-2(2005), 15.

⁴⁵ Mehmet Ali Büyükkara, “11 Eylül'le Derinleşen Ayrılık: Suudi Selefîyye ve Cihadi Selefîyye”,

oluşturan temel kavramdır.⁴⁶ Bununla beraber İslâm tarihinde 18. yüzyıla kadar kendisine selefi diyen ne bir mezhebe ve öğretiyeye ne de bu öğretiyeye bağlı bağlı olduğunu iddia eden bir gruba rastlanmıştır. Bu bağlamda selefi ideoloji oldukça yeni ve modern bir oluşumdur. Selefi grupların dini öğretilerindeki ortak benzerliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- İtikadî mezhepler, İslâm'dan sapmadır. Mezhepler kabul edilmez. Bundan dolayı Vahhabiler amelde Hanbeli fikhını uygulasalar bile itikatta herhangi bir mezhebi kabul etmez.

- Amel, imanın asli bir parçasıdır; iman ile bir bütündür. Bundan dolayı amelsiz mümin tekfir edilir. Amel etmemek, tekfirse gerekece oluşturur.

- Allah'ın birliği, eksiksiz tasdik edilmedir. İnanç ve amel eksikliği olan kişi, Allah'a şirk koşmuş demektir. Bundan dolayı küfre düşer ve tekfir edilir.

- Tasdik, ıkrar ve ameli içeren iman, artar ve eksilir.

- Allah'ın zatına ve tüm sıfatlarına Kur'an'ın ve hadislerin bildirdiği şekilde inanılmalıdır. Bu bağlamda müteşâbih ayetleri ve haberî sıfatları yorumlamak caiz değildir.

- Tevhîd; ulûhiyyet, rubûbiyyet, isim ve sıfat tevhidini içerir. Bu üçlü tasnifin sonucunda Müslümanlar şirk ile suçlanır.

- Küfür ile şirk mefhumları, amelî küfür ile amelî şirk olarak tevil edilir. Eylemlerindeki benzeşmeden dolayı bir Müslüman, müşrik veya kâfir olarak isimlendirilebilir.

- Tasavvuf, şirkettir.⁴⁷

- Büyük günahlar, kişiyi küfre götürür. Ancak bu türlü küfür, kişiyi dinden çıkarmaz. Sırf Müslümandan sadır oldu diye şirk ve küfür hükmünü vermeyi ertelemek irca manasına gelir.

- İnançtan öte eylem ön plandadır. Hayat, iman ve cihaddan ibarettir.⁴⁸

Dini Araştırmalar VII/20 (2004), 206

⁴⁶ Mehmet Zeki İşcan, "Selefilğin İhtiyacı ve Dini Düşüncede Yenilik", *Marife: Dini Araştırmalar Dergisi* IX/3 (2009), 14.

⁴⁷ Hilmi Demir, "Nedir Bu Selefilik", erişim: 10.10.2019. <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/hilmi-demir/603837.aspx>

⁴⁸ Mehmet Ali Büyükkara, "Biz Artık O Sapkınlardan Değiliz": Selefilerin Selefilere Teberrirleri Üzerine Değerlendirmeler", *İslâmiyât* X/ 1 [Kökencilik Özel Sayısı] (2007), 59.

• Akidevi esaslarının başında, el-velâ vel-berâ esası bulunur. Dostluk ve düşmanlık bu ilkeden hareketle belirlenir.⁴⁹

Dinin anlaşılmasında aklın kullanılmasına karşı mesafeli yaklaşım, sünnete özel bir önem verme, selefe önem verme ve bidatlerle mücadele⁵⁰ gibi özelliklere sahip olan ve Selefilik olarak tanımladığımız modern akım ne homojen bir akım ne de homojen yorumlayıcı bir bakış açısı olup, her ne kadar bazı ortak özellikleri olsa da çelişkili şeyleri belli bir çerçeveye oturtmaya çalışan şemsiye bir kavram olarak gözükmektedir.⁵¹ Bundan dolayı içinde yaşadığımız yüzyılda düşünce, metot ve tutumlarda monolitik olmayan bir Selefilik mevcuttur.

2. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Bu çalışmanın öncelikli amacı, İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin nasıl bir İslâm anlayışına sahip olduklarını tespit etmektir. Bu bağlamda öğrencilerin sahip oldukları İslâm anlayışlarının yaş, cinsiyet, bölüm, mezun olunan lise, ailenin ekonomik durumu değişkenlerine göre analizi amaçlanmıştır. Bu amaçları gerçekleştirebilmek için de aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır:

• Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencileri nasıl bir İslâm anlayışına sahiptir?

• Öğrencilerin temel yönelimleri hangi anlayışa doğrudur veya yakındır?

• İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin sahip oldukları İslâm anlayışı ile cinsiyet, yaş, bölüm, mezun olunan lise ve aile gelir durumu değişkenleri bağlamından anlamlı bir farklılık var mıdır?

Bu alt sorunlar etrafındaki çalışma, İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin nasıl bir İslâm anlayışına sahip olduklarını betimlemeye çalıştıklarından

⁴⁹ Mehmet Ali Büyükkara, "Günümüzde Selefilik ve İslâmî Hareketlere Olan Etkisi", *Tarihî ve Günümüzde Selefilik Milletlerarası Tartışmalı İlmî Toplantı 08-10 Kasım 2013*, haz. Ahmet Kavas (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014), 487-523.

⁵⁰ M. Suat Mertoğlu, "Kaynaklara Dönüş Hareketi: Selefi Bir Talep Mi, Modern Bir Yöneliş Mi?", *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri*, haz. İsmail Kara, Asım Öz (İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Müdürlüğü Yayınları, 2013), 153.

⁵¹ Susanne Olsson, "İslam'ı Tebliğ Etmek Selefilik'i Sorunsallaştırmak", çev. Harun Abacı-Metin Aydın-Yunus Kaymaz, *Usûl: İslam Araştırmaları* 24 (2015), 221.

betimsel tarama modeline, ayrıca öğrencilerin İslâm anlayışlarını bazı değişkenlere göre karşılaştırmayı hedeflediğinden *karşılaştırmalı ilişkisel tarama modeline* dayanmaktadır.⁵² Araştırmanın ulaşılabilir evrenini, 2019-2020 eğitim-öğretim döneminde Tekirdağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde okuyan öğrenciler oluşturmaktadır. Fakültede, toplam 922 öğrenci bulunmaktadır. Çalışmanın örneklemini ise *tesadüfî küme örnekleme yöntemi*yle belirlenen hazırlıktan 51, Birinci sınıftan 101, İkinci sınıftan 30, üçüncü sınıftan 37 ve dördüncü sınıftan 71 öğrenci olmak üzere toplam 290 öğrenci oluşmaktadır.

Bu çalışmada, kişisel bilgi formu ve din eğitimcisi İbrahim Aşlamacı tarafından geliştirilen 16 maddelik "İslâm Anlayışı Ölçeği" veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Ölçeğin ilk bölümünde "İslâm Anlayışı Ölçeği"; ikinci kısımda da öğrencilerin cinsiyet, yaş, mezun olunan lise türü, ailenin gelir durumu ve sınıfını belirten beş sorunun yer aldığı kişisel bilgi formu yer almıştır. Bu çalışmanın sonunda, kullanmış olduğumuz anket ve kişisel bilgi formu yer almaktadır.

Yapılmış olan Faktör Analizi (Principal Component Analysis) ile ölçeğin yapı olarak geçerliliği sağlanabilmiştir. Kaiser Mayer Olkin (KMO) ve Barlett testi yapılmıştır. Bunun amacı da verilerin faktör analizine uygun olup olmadığını belirlemektir. Bu testler sonucunda KMO değeri .720; Barlett testi değeri ise .000 anlamlı ($p < .01$) bulunmuştur. Bu veriler, ölçeğin faktör analizinin uyumlu olduğu sonucunu ortaya koymaktadır.⁵³

16 madde ve 4 alt boyuttan oluşan İslâm Anlayışı Ölçeği, yapılan geçerlik analizi sonucunda elde edilmiştir. Yorumlamada kolaylık olsun diye .30'un altında kalan yüklerle tabloda yer verilmemiştir. Ölçeğin dört boyutu; *tasavvufî İslâm anlayışı*, *modernist İslâm anlayışı*, *siyasal İslâm anlayışı* ve *selefi İslâm anlayışı* biçiminde isimlendirilmiştir. Toplam varyans oranı %50,53'tür. Ölçek maddelerinin maksimum faktör yüklenmesini sağlamak için eksen döndürme işlemi varimax rotasyonu uygulanmıştır. Ölçeğin tamamının güvenilirlik düzeyinin belirlenmesi amacıyla Croanbach Alpha iç

⁵² Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, (Ankara: Nobel Yayınları, 1999), 78-81.

⁵³ Ezel Tavşancıl, *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*, (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2002), 67.

tutarlılık katsayısı hesaplanmıştır. Aşağıda yer alan tabloda İslâm Anlayışı ölçeğinin boyutları, maddelerin faktör yükleri ile toplam korelasyonları ve toplam varyansı açıklama oranları verilmiştir.

Tablo1: İslâm Anlayışı Ölçeği, Boyutları, Faktör Yüklemeleri ve Toplam Korelasyonları

	Tasavvufî İslâm Anlayışı	Modernist İslâm Anlayışı	Siyasal İslâm Anlayışı	Selefi İslâm Anlayışı	Madde Toplam Korelasyonu
İslâm'ı daha iyi yaşayabilmek için bir şeyhe/mürşide bağlanmak gerekir.	,797				
Bir evliyanın türbesinde yapılan duaların daha makbul olduğunu düşünürüm.	,729				
Tarikata bağlılık kişiyi daha dindar yapar.	,687				
Rabıta yapmak insanı şirke götürmez.	,667				
İslâmî ahlaki ilkelerle bağdaştığı sürece resim, müzik, heykel gibi sanatlar dinimizce uygundur.			,727		
Cübbe, sarık, sakal gibi unsurlar dinden daha çok kültürle ilişkilidir.			,532		
Kadının erkeklerin bulunduğu bir iş yerinde çalışıp ailesinin gelirine katkı sunması dinimizde caizdir.			,668		
Akla uymayan bir hadis, uydurma bir hadistir.			572,	,380	

İslâm dinine göre devlet yöneticilerinin kadın veya erkek olması fark etmez.		-,305	,502		
İnsanlar arasında adaleti ve huzuru sağlayacak yegâne kanunlar şeriat kanunlarıdır.		,601			
İslâmî bir devlet kurmak için mücadele etmek her Müslümanın görevidir.		,748			
Batının sömürgeci düzenine karşı tüm Müslümanlar birleşmelidir.		,819			
Din ile siyaset işlerinin birbirinden ayrılması İslâm'a uygun değildir.		,565			
Kur'an ve sünnette bulunmayan her yeni şey bidat, her bidat ise sapıklıktır.				,631	
Dinimiz fıkhî mezheplere göre değil, hadisler esas alınarak yaşanmalıdır.				,653	
Namazı kasten terk eden kişi küfre girer.				,527	
Açıklanan Varyans	%19,04	%14,15	%8,75	%8,58	
Açıklanan Toplam Varyans	%50,53				
Cronbach Alpha Katsayısı	,168				

Bu çalışmada kullanılan veriler, 2019–2020 eğitim-öğretim döneminde toplanmıştır. Anket, İlahiyat Fakültesi lisans programı ile dönem içerisinde, yüz yüze ve ders haftasında bizzat araştırmacı gözetiminde ders saatlerinde gerçekleştirilmiştir. İlk olarak öğrencilere çalışma hakkında bilgi verilmiş, kimliklerinin ve cevaplarının herhangi bir kimse ile paylaşılmayacağı ve sonuçların topluca yorumlanacağı söylenmiştir.

Bu nicel çalışmada ulaşılan dataların analizi, SPSS programı yardımıyla gerçekleştirilmiştir. Analiz sürecinde frekans, yüzde, aritmetik ortalama ve standart sapma gibi betimsel istatistikler yapılmıştır. İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin sahip oldukları İslâm anlayışlarının farklı değişkenler açısından anlamlı değişiklikler gösterip göstermediğini tespit etmek amacıyla, normallik testi sonucu uygun olduğundan, ikili gruplar için t-testi yapılmıştır;

ikiden fazla gruplar için ise tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Grupların İslâm anlayışı ölçeğinden aldıkları puanların farklılaştığı sonuçlarda farklılaşan grupları bulmak amacıyla, grupların ortalama puanları arasında Post-Hoc çoklu karşılaştırma testlerinden LSD analizi kullanılmıştır. Ölçekten elde edilen puanların hesaplanması ve değerlendirilmesinde aşağıdaki puan sınırları dikkate alınmıştır.

Beşli Dereceleme Ölçeği Puan Sıralamaları

Derece	Puan	Sınırlar	Düzeyler	Sınırlar
Kesinlikle katılmıyorum	1	1.00 – 1.79	Düşük düzey	1.00 – 2.59
Katılmıyorum	2	1.80 – 2.59		
Kararsızım	3	2.60 – 3.39	Orta düzey	2.60 – 3.59
Katılıyorum	4	3.40 – 4.19	Yüksek Düzey	3.40 – 5.00
Kesinlikle katılıyorum	5	1. – 5.00		

3. Bulgular ve Yorumlar

3.1. Araştırmaya Katılan Öğrencilere İlişkin Demografik Bulgular

Araştırma katılan İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin cinsiyet, yaş, kayıtlı oldukları bölüm, mezun olunan lise, aile gelir durumu ve sınıf değişkenlerine göre özellikleri tablo 1’de sunulmuştur:

Tablo 2: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Demografik Özellikleri

		N	%
Cinsiyet	Erkek	103	35,5
	Kadın	186	64,1
Yaş	18-25	267	92,1
	26 yaş ve üzeri	23	7,9

Mezun olunan lise	İHL/AİHL	122	42,1
	Lise	104	35,9
	Diğer	29	10,9
	Ön lisans	34	11,7
Aile gelir	Çok iyi	2	,7
	İyi	74	25,5
	Orta	194	66,9
	Düşük	16	5,5
	Çok düşük	4	1,4
Sınıf	Hazırlık	51	17,6
	1.Sınıf	101	34,8
	2.Sınıf	30	10,3
	3.Sınıf	37	12,8
	4.Sınıf	71	24,5

3.2. İslâm Anlayışı Ölçeği Alt Boyutlarına İlişkin Betimsel Bulgular

İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin sahip oldukları İslâm anlayışlarını belirlemek için uygulanan ölçeğin alt boyutlarına ilişkin betimsel bulgular tablo 3'de yer almaktadır. Bu tabloda, hangi anlayışın ön plana çıktığı görülmektedir.

Tablo 3

Boyutlar	N	X	Ss.	Düzye
Tasavvufi İslâm Anlayışı	290	2,5371	,04874	Düşük düzey
Modernist İslâm Anlayışı	290	2,7422	,04318	Düşük düzey
Siyasal İslâm Anlayışı	290	4,2276	,10845	Yüksek düzey
Selefi İslâm Anlayışı	290	2,8770	,09645	Düşük düzey

Tablo 3'de görüldüğü gibi ilâhiyat fakülteleri öğrencilerinin sahip oldukları İslâm anlayışları ortalama puanları en yüksekte itibaren sırasıyla siyasal İslâm anlayışı ($X=4,2276$), modernist İslâm anlayışı ($X=2,7422$), selefi İslâm anlayışı ($X=2,8770$) ve tasavvufi İslâm anlayışı ($X=2,5371$) şeklinde sıralanmıştır. Bu veriler bize öğrencilerin tasavvufi, modernist ve

selefi İslâm anlayışlarına katılımları düşük düzey, siyasal İslâm anlayışına katılımları ise yüksek düzey olduğu tespit edilmiştir.

3.3. Cinsiyet Değişikliğine Göre İslam Anlayışı Boyutlarına Ait t Testi Analizi

Bu bölümde ve tabloda cinsiyet değişkenine göre, tasavvufi, modernist, siyasal ve selefi İslam anlayışları karşılaştırılmıştır. Burada temel sorumuz, cinsiyet noktasında hangi anlayışın ön plana çıkıp-çıkmadığıdır.

Tablo 4

	Cinsiyet	N	X	Ss.	T	P
Tasavvufi İslâm Anlayışı	Erkek	103	2,7006	,09276	2,510	0,16
	Kadın	186	2,4467	,05510		
Modernist İslâm Anlayışı	Erkek	103	2,6571	,07846	-1,373	,281
	Kadın	186	2,7858	,05115		
Siyasal İslâm Anlayışı	Erkek	103	3,9927	,08286	-2,003	,459
	Kadın	186	4,3575	,16216		
Selefi İslâm Anlayışı	Erkek	103	2,7864	,18990	-,658	,474
	Kadın	186	2,9301	,10771		

Tablo 4 incelendiğinde, İslâm Anlayışı Ölçeği alt boyutlarından siyasal, modernist, selefi İslâm anlayışları alt boyutlarının puan ortalamaları arasında cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın meydana gelmediği, tasavvufi İslâm anlayışında ise anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir.

Tasavvufi İslam anlayışı alt boyutunda erkek öğrencilerin aritmetik ortalaması $X=2,7006$ ile kız öğrencilerin aritmetik ortalaması $X=2,4467$ 'tir. P değeri ise $P=0,16$ 'dır. Bu da bize erkek ve kız öğrencileri arasında tasavvufi İslâm anlayışı bakımından anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir.

Modernist ($P=,281$), siyasal ($P=459$) ve selefi ($P=474$) İslam anlayışına

dair P değerleri erkek ve kız öğrenciler arasında bu düşünceleri ve tavırları benimseme açısından anlamlı bir farklılık yoktur.

3.4. Yaş Değişkenine Göre İslâm Anlayışı Boyutlarına Ait t Testi Analizi

Tablo 5

	Yaş	N	X	Ss.	t	P
Tasavvufi İslâm Anlayışı	18-25 yaş	267	2,5119	,04981	-1,523	,256
	25 üzeri yaş	23	2,8297	,20274		
Modernist İslâm Anlayışı	18-25 yaş	267	2,7563	,04468	1,041	,682
	25 üzeri yaş	23	2,5783	,16514		
Siyasal İslâm Anlayışı	18-25 yaş	267	4,2569	,11687	1,871	,612
	25 üzeri yaş	23	3,8877	,15905		
Selefi İslâm Anlayışı	18-25 yaş	267	2,8864	,10340	,527	,839
	25 üzeri yaş	23	2,7681	,19929		

Tablo 5 incelendiğinde, İslâm Anlayışı ölçeği alt boyutlarından tasavvufi (P=,256), modernist (P=,682), siyasal (P=,612) ve selefi İslâm anlayışları alt boyutlarının P değerlerine baktığımızda yaş değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın oluşmadığı görülmektedir. Bu benzerliğin ortaya çıkmasında, muhtemelen, ilâhiyat fakültesi öğrencileri arasında yaş farkının çok olmaması etkili olabilir.

3.5. Aile Gelir Değişkenine Göre İslâm Anlayışı Boyutlarına Ait t Testi

Analizi

Tablo 6

	Ekonomik durum	N	X	Ss.	T	P
Tasavvufî İslâm Anlayışı	İyi	74	2,6014	,09438	,958	,843
	Orta	194	2,4948	,05884		
Modernist İslâm Anlayışı	İyi	74	2,6838	,08137	-1,080	,366
	Orta	194	2,7888	,05321		
Siyasal İslâm Anlayışı	İyi	74	4,4437	,28263	,828	,175
	Orta	194	4,1899	,11827		
Selefi İslâm Anlayışı	İyi	74	2,6081	,08732	-1,544	,081
	Orta	194	2,9631	,13786		

Tablo 6'te görüldüğü gibi tasavvufî, modernist ve siyasal İslâm anlayışlarının ekonomik durum bakımından aralarında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Fakat selefi İslâm anlayışının P değerine baktığımızda P=,081 olduğu görülmektedir. Bu da bize selefi İslâm anlayışı ile ekonomik durum arasında anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir.

3.6. Mezun Olunan Lise Değişkenine Göre İslâm Anlayışı Boyutlarına Ait t Testi

Tablo 7

	En son mezun olunan okul	N	X	Ss.	T	P
Tasavvufî İslâm Anlayışı	Lise	104	2,3886	,07267	-,673	,824
	İmam Hatip Okulu	122	2,4570	,07093		
Modernist İslâm Anlayışı	Lise	104	2,7546	,06979	,085	,446
	İmam Hatip Okulu	122	2,7463	,06884		
Siyasal İslâm Anlayışı	Lise	104	3,9720	,07692	-2,123	,419
	İmam Hatip Okulu	122	4,4296	,20136		
Selefi İslâm Anlayışı	Lise	104	2,8574	,09899	-,636	,273
	İmam Hatip Okulu	122	3,0014	,20362		

Tablo 7'deki veriler bize ilahiyatta olan öğrencilerin tasavvufi, modernist, siyasal ve selefi eğilimleri ile mezun oldukları okul arasında anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir. Okunan okul, İslam'ın farklı yorumlarının tercih edilmesinde etkili bir faktör olmadığı görülmektedir.

Sonuç

Bu araştırmada Tekirdağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin nasıl bir İslâm anlayışına sahip olduklarının tespit edilmesi ve bazı değişkenler açısından incelenmesi hedeflenmiştir. Araştırmanın sonuçlarını şöyle özetlemek ve değerlendirmek mümkündür:

İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin sahip oldukları İslâm anlayışları ortalama puanları yüksekten itibaren siyasal İslâm anlayışı, selefi İslâm anlayışı, modernist İslâm anlayışı ve tasavvufi İslâm anlayışı şeklinde sıralanmıştır. Sonuçlara göre öğrencilerin siyasal İslâm anlayışına yüksek düzeyde katılım gösterdikleri tespit edilmiştir. Siyasal İslâm anlayışının tercih edilme gerekçelerine dair yeni çalışmalara ihtiyaç olmakla beraber, İslâm Dünyası'nın içinde bulunduğu ekonomik ve siyasi durum bu anlayışın tercih edilmesinde etkili olmuş olabilir.

Son dönemde yerel ve küresel ölçekte Selefi anlayış yoğun olarak tartışılmaktadır. Bu çalışmada Selefilik ile ekonomik durum arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür.

Bireylerin din anlayışının oluşmasında örgün eğitim kurumları etkilidir. Ancak bu çalışmada okunan ya da mezun olunan okulun İslam'ın farklı yorumlarının tercih edilmesinde etkili bir faktör olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde eğitim gören öğrencilerin din anlayışlarının biçimlenmesinde öğrencilerin bu fakültede aldıkları lisans eğitiminin belirleyici olduğunu söylemek güç görünmektedir. Bu sonuç Aşlamacı'nın verileri ile uyumlu olmakla beraber eksikliği telafi edecek yeni çalışmalara ve müfredata ihtiyaç olduğu da vurgulanmalı.

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencileri üzerinde farklı dini eğilimlerinin tercih edilmesinde dernek-vakıf, dinî grup, cemaat, tarikat vb. oluşumların az veya çok etkili olduğu farklı zamanlarda yazar tarafından bizzat gözlemlenmiştir. Dini gruplar, dernek veya vakıflar,

öğrencilerin dini anlayışları üzerinde etkilidir. Bunun nedenleri arasında İlahiyat Fakültesinde verilen eğitim eksik görülmesi, dinin daha rasyonel bir zaviyeden sunulması veya dinsel hassasiyetin yaşanmasındaki değişiklik gibi faktörler bulunmaktadır. Özellikle öğrencilerin bir kısmının tasavvufi İslâm anlayışına yönelmelerinde bu etkenlerin olabileceği muhtemeldir. Cinsiyet değişkenine göre, anlamlı bir farklılığın oluşmamasına rağmen tasavvufî İslâm anlayışında anlamlı bir farklılığın oluşması bu bağlamda değerlendirilebilir.

Son yıllar içinde ülkemizde var olan İlahiyat Fakültelerinin sayısında ciddi anlamda bir artış söz konusudur. Dinin sosyal ve siyasal gerçekliğinin artış gösterdiği bir ahvalde dinin çağın ruhuna uygun biçimde anlatılması, modern durum ile uyumlu olması ve dinin doğru bir biçimde anlatılması ve öğretilmesi elzem hale gelmiştir. Din, sahîh kaynaklardan ilham alınarak aklın ilkeleri ile uyumlu bir biçimde öğretilmeli. Bundan dolayı dinî eğitim ve öğretim yapan kurumların niteliğinin de yükselmesine yönelik çalışmaların yapılmasına ihtiyaç vardır. Yine bundan dolayı olsa gerek, öğrencilerin bazıları ve toplumun bazı kesimleri ilâhiyat fakültelerini ve oralarda verilen eğitim ve öğretimi önemsememektedir. Bu eksikliklere ve toplumun ilahiyatlara bakışına dair de yeni çalışmalar yapılmalıdır.

Kaynakça

- Akyüz, Niyazi. “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Din Anlayışı Ölçeği Üzerine Bir Pilot Araştırma”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* XLIII/1 (2002), 123-134.
- Aydar, Hidayet. “Darülfunun İlahiyat Fakültesinden İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesine”. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (1999), 297-311.
- Ayhan, Halis. “İlahiyat Fakültesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* 22/70-72 İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Aşlamacı, İbrahim. “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İslâm Anlayışları Üzerine Bir İnceleme (İnönü Üniversitesi Örneği)”. *İslam ve Yorum II: Temel Tartışmalar, İmkânlar ve Sorunlar* 3. haz. Fikret Karaman. 457-483. Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınları, 2018.

- Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi. *Vizyon ve Misyonumuz*. Erişim: 10.12.2019. http://www.divinity.ankara.edu.tr/?page_id=104
- Altıntaş, Hayranı. “İslam Düşüncesinde Tasavvuf”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* XXVII (1985), 111-122.
- Amman, Mehmet Tayfun. “Anlamak ve Arınmak: Sosyoloji ile Tasavvuf Arasında Köprülerin Kurulması, Anlamak ve Arınmak: Sosyoloji ile Tasavvuf Arasında Köprülerin Kurulması”. *APJIR: Akademik Platform İslami Araştırmalar Dergisi* 1/1 (2017), 18-22.
- Amir, A. N. Shuriye, A. O. İsmail, A. F. “*Muhammed Abdub’un Moderniteye Katkısı*”. çev. Osman Şahin. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi* III/6, (2013), 223-241.
- Aydın, Mehmet. “Fazlurrahman ve İslam Modernizmi”. *İslami Araştırmalar Dergisi (Fazlur Rahman Özel Sayısı)* 4/4 (1990), 273-284.
- Bardakçı, Mehmet Necmeddin. “Tasavvufi Bir Terim Olarak Tevessül ve Vesile”. *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* I/2 (1999), 33-48.
- Baloğlu, Adnan Bülent. “İslâm Mesajının Farklı Anlaşılması ve Yorumlanması”. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17 (2003), 29-46.
- Bayyığıt, Mehmet. “Din Sosyolojisinin Doğuşu ve Gelişimi”. *Din Sosyolojisi*. haz. Mehmet Bayyığıt. Konya: Palet Yayınları, 2013.
- Burlot, Joseph. “Çağdaş İslam Dünyasının Önemli Sorunları”. çev. Mehmet Çakır. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7 (1992), 113-123.
- Büyükkara, Mehmet Ali. *Çağdaş İslami Akımlar*. İstanbul: Küre Yayınları, 2017.
- Büyükkara, Mehmet Ali. “11 Eylül’le Derinleşen Ayrılık: Suudî Selefiye ve Cihadî Selefiye”. *Dini Araştırmalar* VII/20 (2004), 205-234.
- Büyükkara, Mehmet Ali. “Günümüzde Selefilik ve İslâmî Hareketlere Olan Etkisi”. *Tarih ve Günümüzde Selefilik Milletlerarası Tartışmalı İlmî Toplantı 08-10 Kasım 2013*. haz. Ahmet Kavas. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014.
- Büyükkara, Mehmet Ali. “Biz Artık O Sapkınlardan Değiliz”: Selefililerin Selefilere Teberrirleri Üzerine Değerlendirmeler”. *İslamiyat* X /1 (2007), 57-76.
- Cilacı, Osman. “Ernest Renan’a Karşı Türk-İslâm Dünyasında Reaksiyonlar”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2 (1995), 181-191.
- Cündioğlu, Düccane. “Ernest Renan ve “Reddiyeler” Bağlamında İslâm-Bilim Tartışmalarına Bibliyografik Bir Katkı”. *Dîvan İlmî Araştırmalar* 2 (1996), 1-94.

- Çelik, Celalettin. “Bugünün İlahiyatı” Üzerine, Eleştirel Bir Değerlendirme”. *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalı? Sorunlar ve Çözümleri*. haz. Süleyman Akyürek. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015.
- Demir, Hilmi. “Nedir Bu Selefilik”. Erişim: 10.10.2019. <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/hilmi-demir/603837.aspx>
- Esposito, John L. *Islam and Politics*. New York State: Syracuse University Press, 1998.
- Fuller, Graham E. *Siyasal İslâm'ın Geleceği*. çev. Mustafa Acar. İstanbul: Timaş Yayınları, 2004.
- Gürsoy, Kenan. “Tasavvuf Kültürü ve Felsefe Geleneğimiz”. *Bursa'da Düünden Bugüne Tasavvuf Kültürü*. haz. Ramis Dara. Bursa: Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları, 2002.
- İşcan, Mehmet Zeki. “Siyasal İslâm'ın Tarihçesi Üzerine”. *Orta Asya'da İslâm-Temsilden Fobiye: Tanımadan Tanımlamaya* 1/335-363. haz. Muhammed Savaş Kafkasyalı. Ankara; Türkistan: Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, 2012.
- İşcan, Mehmet Zeki. “Selefilğin İhtiyacı ve Dini Düşüncede Yenilik”. *Marife: Dini Araştırmalar Dergisi* IX/3 (2009), 9-20.
- İbn Haldun. *Mukaddime* 2. çev. Süleyman Uludağ. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2009.
- Kartal, Abdullah. “Tasavvufun İslam Düşüncesindeki Yeri ve Önemi”. *Bursa'da Düünden Bugüne Tasavvuf Kültürü* II. haz. Nihat Kayabaşı. Bursa: Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları, 2003.
- Karasar, Niyazi. *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınları, 1999.
- Koştaş, Münir. “Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* XXXI (1989), 1-27.
- Kirman, M. Ali-Apaydın Halil. “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Beklenti ve Sorunları”. *Kabramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* IV/ 7 (2006), 93-124.
- Koca, Ferhat. “İslâm Düşünce Tarihinde Selefilik: Tarihsel Serüveni ve Genel Karakteristiği”. *İlahiyat Akademi: Altı Aylık Uluslararası Akademik Araştırma Dergisi* I/1-2 (2005), 15-70.
- Kutlu, Sönmez. *Çağdaş İslami Akımlar ve Sorunları*. Ankara: Fecr Yayınları, 2008.
- Kutlu, Sönmez. “Müslümanlar Arasında Barışı Tehdit Eden Mezhep Çatışma-

- sının Temel Dinamikleri ve Çözüm Yolları”. *Uluslararası Dini Araştırmalar ve Küresel Barış Sempozyumu*. haz. Muhiddin Okumuşlar-Necmeddin Güney-Aytekin Şenzybek. Konya: Türkiye İmam Hatipliler Vakfı Yayınları, 2016.
- Mardin, Şerif. *Türkiye’de Din ve Siyaset*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2011.
- Mertoğlu, M. Suat. “Kaynaklara Dönüş Hareketi: Selefi Bir Talep Mi, Modern Bir Yöneliş Mi?”, *Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri*. haz. İsmail Kara, Asım Öz. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Müdürlüğü Yayınları, 2013.
- Olsson, Susanne. “İslam’ı Tebliğ Etmek Seleflik’i Sorunsallaştırmak”. ç e v . Harun Abacı-Metin Aydın-Yunus Kaymaz. *Usûl: İslam Araştırmaları* 24 (2015), 213-250.
- Öztürk, Mustafa. “İlahiyatın Adı ve Amaçları”. *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalı? Sorunlar ve Çözümleri*. haz. Süleyman Akyürek. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015.
- Öngören, Reşat. “Tasavvuf”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 40/119-126. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
- Öngören, Reşat. “Ehli Sünnette Tasavvufun Yeri”. *Tarih ve Günümüzde Ehli Sünnet*. Heyet. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2006.
- Öngören, Reşat. “Şeyh”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* 39/50-52. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Paçacı, Mehmet. “Oryantalizm ve Çağdaş İslamcı Söylem”. *İslâmiyât* IV/4 [Türkiye’de Din Söylemleri özel sayısı] (2001), 91-110.
- Renan, Ernest. *Nutuklar ve Konferanslar*. çev. Ziya Işhan. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı, 1946.
- Roy, Olivier. *Siyasal İslam’ın İflası*. çev. Cüneyt Akalın. İstanbul: Metis Yayınları, 2005.
- Subaşı, Necdet. “İhya, Tecdit ve İslahın Modern Kullanımları”. *Tezkire* 33 (2003), 133-153.
- Şahinalp, Hacer. “İman ve Amel İlişkisi Bağlamında-Pratik Boyutlarıyla Tekfir”, *Uluslararası Yanlış Algılar ve Doğru İslam Sempozyumu Bildiriler*. haz. Kasım Şulul-Atilla Yargıcı- Hüseyin Kurt-Ömer Sabuncu. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Uluslararası Yanlış Algılar ve Doğru İslâm Sempozyumu Tebliğleri, 2016.

Tavşancıl, Ezel. *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2002.

Tayob, Abdulkadir I. “Çağdaş İslâmî Uyanışın Bilgi Modeli”. çev. Ümit Dericioğlu. *İslâmî Sosyal Bilimler Dergisi* III/2 (1995), 9-24.

TBMM Zabıt Ceridesi. Devre 2. Cilt 7. İçtima Senesi 1 (3 Mart 1340), 26.
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d02/c007/tbmm02007002.pdf>

TBMM Tutanak Dergisi. Dönem VIII. 3. Oturum. XX. 279.

Uludağ, Süleyman. “Tarihî Süreçte Selefilik-Tasavvuf İlişkileri”. *İlahiyat Akademisi: Altı Aylık Uluslararası Akademik Araştırma Dergisi* I/1-2 (2005), 253-262.

Anket

Aşağıdaki İfadelere Sizin İçin En Uygun Olan Cevabı İşaretleyiniz

	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum
İslâm'ı daha iyi yaşayabilmek için bir şeyhe/mürşide bağlanmak gerekir.					
Bir evliyanın türbesinde yapılan duaların daha makbul olduğunu düşünürüm.					
Tarikata bağlılık kişiyi daha dindar yapar.					
Rabıta yapmak insanı şirke götürmez.					
İslâmî ahlaki ilkelerle bağdaştığı sürece resim, müzik, heykel gibi sanatlar dinimizce uygundur.					
Cübbe, sarık, sakal gibi unsurlar dinden daha çok kültürle ilişkilidir.					
Kadının erkeklerin bulunduğu bir iş yerinde çalışıp ailesinin gelirine katkı sunması dinimizce caizdir.					

Akla uymayan bir hadis, uydurma bir hadistir.					
İslâm dinine göre devlet yöneticilerinin kadın veya erkek olması fark etmez.					
İnsanlar arasında adaleti ve huzuru sağlayacak yegâne kanunlar şariat kanunlarıdır.					
İslâmî bir devlet kurmak için mücadele etmek her Müslümanın görevidir.					
Batının sömürgeci düzenine karşı tüm Müslümanlar birleşmelidir.					
Din ile siyaset işlerinin birbirinden ayrılması İslâm'a uygun değildir.					
Kur'an ve sünnette bulunmayan her yeni şey bidat, her bidat ise sapıklıktır.					
Dinimiz fiki mezheplere göre değil, hadisler esas alınarak yaşanmalıdır.					
Namazı kasten terk eden kişi küfre girer.					

Cinsiyetinizi Belirtiniz.

Erkek () Kız ()

Yaş Aralığınız Belirtiniz.

18-25 Arası () 26 Yaş ve Üzeri ()

Mezun Olunan Lise Türünü İşaretleyiniz.

İHL/ÂİHL. () Lise. () Ön lisans () Diğer ()

Aile Gelir Durumunuzu Belirtiniz.

Çok İyi () İyi () Orta () Düşük () Çok Düşük ()

Sınıfınızı Belirtiniz.

Hazırlık () 1. Sınıf () 2. Sınıf () 3. Sınıf () 4. Sınıf ()